

Katarzyna Kornet

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Fundusze Unijne jako źródło finansowania inwestycji w przedsiębiorstwach

Wprowadzenie

Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie problematyki związanej z udzieleniem przedsiębiorcom wsparcia finansowego przez Unię Europejską. Kwestia ta powinna być podejmowana nie tylko przez samych przedsiębiorców, ale również przez rząd i inne instytucje biorące udział w procesie absorpcji środków unijnych. Istotne jest przedstawianie możliwości finansowania i realizacji inwestycji z różnych programów unijnych w nowej perspektywie finansowej na lata 2007-2013, zrozumienie etapów przygotowania do realizacji projektu i składania wniosku o dofinansowanie, a także poznanie zasad finansowania inwestycji z przyznanej pomocy unijnej.

Fundusze unijne dla przedsiębiorstw w perspektywie finansowej na lata 2007-2013

Na podstawie wytycznych Unii Europejskiej określających główne cele polityki spójności oraz uwzględniających uwarunkowania społeczno-gospodarcze Polski przygotowano Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie. Dokument ten określa kierunki wsparcia ze środków finansowych dostępnych z budżetu UE w ciągu siedmiu najbliższych lat w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności¹.

Celem strategicznym NSRO jest „tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej”². Zostanie on osiągnięty przez realizację horyzontalnych celów szczegółowych tj.³:

1. poprawę jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowę mechanizmów partnerstwa,
2. poprawę jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej,
3. budowę i modernizację infrastruktury technicznej i społecznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski,
4. podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług,
5. wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,
6. wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.

Łączna suma środków zaangażowanych w realizację NSRO w latach 2007-2013 wyniesie około 85,6 mld euro. Z tej sumy⁴:

¹ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007, s. 3.

² *Ibidem*, s. 90.

³ *Ibidem*, s. 97.

⁴ *Ibidem*, s. 115.

- 67,3 mld euro będzie pochodziło z budżetu UE,
- 11,9 mld euro z krajowych środków publicznych (w tym ok. 5,93 mld euro z budżetu państwa),
- ok. 6,4 mld euro zostanie zaangażowanych ze strony podmiotów prywatnych.

Ponadto wydatki w ramach polityki spójności będą koordynowane z wydatkami w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (ok. 13 mld euro) oraz Wspólnej Polityki Rybackiej (0,6 mld euro), a także innymi programami europejskimi. Łączna suma środków włączona w realizację działań rozwojowych wyniesie więc ponad 107,9 mld euro, w tym 85,4 mld środków UE⁵.

Obok działań o charakterze prawnym, finansowym i instytucjonalnym cele NSRO będą realizowane za pomocą różnych programów i projektów. Poniższa tabela prezentuje szczegółowy podział funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w Polsce na poszczególne programy operacyjne⁶.

Tabela 1. Podział Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności na programy operacyjne

Program	Środki finansowe	Środki finansowe (% całości)	Źródło finansowania
Program operacyjny Infrastruktura i środowisko (PO IiŚ)	27,9 mld euro	41,9%	EFRR, Fundusz Spójności
Program operacyjny Innowacyjna gospodarka (PO IG)	8,3 mld euro	12,4%	EFRR
Program operacyjny Kapitał ludzki (PO KL)	9,7 mld euro	14,6%	EFS
16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)	16,6 mld euro	24,9%	EFRR
Program operacyjny Rozwój Polski wschodniej (PO RPW)	2,3 mld euro	3,4%	EFRR (w tym dodatkowe 992 mln euro przyznane przez Radę Europejską)
Program operacyjny Pomoc techniczna (PO PT)	0,5 mld euro	0,8%	EFRR
Program operacyjny Europejskiej współpracy terytorialnej	0,7 mld euro	1,12%	EFRR

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem dokumentu Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia.

Pozostałe środki finansowe w ramach obu funduszy strukturalnych oraz Funduszu Spójności zostaną przeznaczone na utworzenie krajowej rezerwy wykonania (2% wartości alokacji, czyli 1,3 mld euro).

Przedsiębiorcy w ramach prowadzonej działalności gospodarczej mogą starać o dofinansowanie z:

- Programu operacyjnego Innowacyjna gospodarka,
- Programu operacyjnego Infrastruktura i środowisko,
- Programu operacyjnego Kapitał ludzki,
- Programu operacyjnego Rozwój Polski wschodniej,
- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych.

Celem programu operacyjnego **Innowacyjna gospodarka** jest wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności, obejmującej działania zarówno o charakterze naukowym, technicznym, organizacyjnym, jak i finansowym czy handlowym. Beneficjentami pomocy udzielonej w ramach tego programu będą m.in. przedsiębiorstwa, w tym małe i średnie, instytucje otoczenia biznesu, a także organizacje przedsiębiorców i pracodawców.

W ramach tego programu wspierane będą działania z zakresu innowacyjności technologicznej, produktowej, usługowej, aplikacyjnej, procesowej oraz biznesowej, które w sposób bezpośredni lub pośredni przyczyniają się do powstawania i rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw. Przedmiotem inwestycji musi być wdrożenie innowacyjnej technologii, stosowanej na świecie nie dłużej niż 3

⁵ *Ibidem*, s. 115.

⁶ B. Nowak, *Nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej 2007–2013*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 2006.

lata, prowadzącej do powstania nowego produktu lub usługi. Program obejmuje następujące priorytety: badania i rozwój nowoczesnych technologii, infrastrukturę sfery B+R, czyli badania i rozwój, kapitał dla innowacji, inwestycje w innowacyjne przedsiębiorstwa, dyfuzję innowacji, polską gospodarkę na rynku międzynarodowym, budowę i rozwój społeczeństwa informacyjnego. Wartość inwestycji powinna znajdować się w przedziale pomiędzy 8 a 160 mln zł⁷.

Celem programu operacyjnego **Infrastruktura i środowisko** jest podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia społeczeństwa, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. W ramach programu realizowane będą następujące priorytety: gospodarka wodno-ściekowa, gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi, zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska, przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska, ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych, transport przyjazny środowisku, bezpieczeństwo transportu i krajowe sieci transportowe, infrastruktura drogowa w Polsce wschodniej, infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku, bezpieczeństwo energetyczne, kultura i dziedzictwo kulturowe, bezpieczeństwo zdrowotne i poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia, infrastruktura szkolnictwa wyższego itd⁸.

Celem programu operacyjnego **Kapitał ludzki** jest umożliwienie pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich poprzez wzrost zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie dla budowy struktur administracyjnych państwa. Program składa się z dziesięciu priorytetów, realizowanych równolegle na poziomie centralnym i regionalnym.

Priorytety realizowane centralnie to zatrudnienie i integracja społeczna, rozwój zasobów ludzkich i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw, wysoka jakość edukacji odpowiadająca wymogom rynku pracy, dobre państwo, profilaktyka, promocja i poprawa stanu zdrowia społeczeństwa. Priorytety realizowane na szczeblu regionalnym to rynek pracy otwarty dla wszystkich oraz promocja integracji społecznej, regionalne kadry gospodarki, rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, aktywizacja obszarów wiejskich oraz priorytet – pomoc techniczna⁹.

Program operacyjny **Rozwój Polski wschodniej** ma na celu tworzenie warunków do dynamicznego rozwoju społecznego i gospodarczego Polski wschodniej, a więc następujących województw: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego. Łącznie program jest przewidziany dla pięciu województw, których poziom PKB jest najniższy. W ramach programu realizowane będą cztery priorytety, czyli nowoczesna gospodarka, wojewódzkie ośrodki wzrostu, infrastruktura transportowa i pomoc techniczna¹⁰.

W Polsce każde z województw będzie realizowało własny program operacyjny. Został on przygotowany w odpowiedzi na lokalne potrzeby oraz dostosowany do indywidualnej specyfiki poszczególnych województw. Według stanu na koniec kwietnia 2008 r. kryteria wyboru projektów zostały zatwierdzone w przypadku wszystkich **16 Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)**. W kwietniu 2008 r. rozpoczęto pierwsze nabory wniosków w ramach kolejnych Regionalnych Programów Operacyjnych dla województw: łódzkiego, świętokrzyskiego i zachodniopomorskiego, a w maju dla województwa kujawsko-pomorskiego. Tym samym uruchomiono już nabory wniosków w ramach 14 Regionalnych Programów Operacyjnych. W przypadku pozostałych 2 województw – lubuskiego i mazowieckiego – planowane daty przeprowadzenia pierwszych naborów wniosków zostały ustalone na II kwartał 2008 r.¹¹.

⁷ O. Gajda, *Fundusze unijne dla przedsiębiorstw*, Rzeczpospolita z 17.07.2007 r.

⁸ K. Lukoszek, *Kilka rad dla przedsiębiorcy myślącego o dotacji unijnej*, „Finanse Wirtualna Polska” z 15.05.2008 r.

⁹ M. Kołtuniak, *Jak przygotować przedsiębiorstwo do ubiegania się o wsparcie z UE*, „Rzeczpospolita” z 25.03.2008 r.

¹⁰ M. Kołtuniak, *Mały i duży biznes może liczyć na wsparcie z funduszy strukturalnych*, „Rzeczpospolita” z 29.01.2008 r.

¹¹ M. Becla, T. Zima, *Doświadczenia europejskie – jak w Unii finansuje się innowacje?*, PNO Consultants, Kraków 2008 r.

Do najważniejszych priorytetów tego RPO należą: badanie i rozwój technologiczny, innowacje i przedsiębiorczość, społeczeństwo informacyjne, inicjatywy lokalne w zakresie zatrudnienia i rozwoju oraz wsparcie struktur świadczących usługi lokalne w tworzeniu nowych miejsc pracy, zapobieganie i zwalczanie zagrożeń przyrodniczych i technologicznych, turystyka, inwestycje w kulturę, inwestycje w transport, inwestycje energetyczne, inwestycje w infrastrukturę ochrony zdrowia oraz w infrastrukturę społeczną.

Ze środków programów regionalnych można zrealizować projekty, przy których wydatki kwalifikowane nie przekraczają 2 mln euro. Przy większych projektach należy poszukiwać dofinansowania w programach krajowych.

W programach regionalnych, z których każdy został przygotowany indywidualnie przez poszczególne województwa zostały przewidziane działania służące bezpośrednio wsparciu inwestycyjnemu dla przedsiębiorców. Oprócz tego będą dostępne instrumenty pośrednio poprawiające funkcjonowanie firm, tj. doradztwo, wsparcie instytucji finansowych, instytucji otoczenia biznesu lub tzw. aniołów biznesu.

W większości przypadków o środki z programów regionalnych nie mogą walczyć duże przedsiębiorstwa. Zostały one zarezerwowane dla mikro- oraz małych i średnich przedsiębiorstw (MSP)¹².

Zgodnie z powyżej opisanymi programami operacyjnymi należy stwierdzić, iż wspierane będą przedsięwzięcia polskich firm zarówno na rynku lokalnym i regionalnym. Preferowane będą przede wszystkim nowe technologie, które decydują o tempie i kierunkach rozwoju gospodarczego danego sektora gospodarki. Fundusze przeznaczone dla MSP mają się przyczyniać do podnoszenia ich konkurencyjności oraz zdolności inwestycyjnej. W tym celu przedsiębiorcy mogą dokonywać zasadniczych zmian produktów lub całego procesu produkcyjnego, zwłaszcza przez racjonalizację, dywersyfikację lub modernizację. Dlatego też duże, małe czy średnie przedsiębiorstwa muszą postawić na innowacyjność także w systemie zarządzania czy też ochrony środowiska. Przez innowację należy rozumieć „prace związane z przygotowaniem i uruchomieniem produkcji, a także przygotowaniem do sprzedaży nowych lub udoskonalonych produktów i usług”¹³. Ponadto dotowane będą m.in. projekty mające na celu tworzenie dogodnych warunków inicjowania współpracy inwestorów prywatnych z przedsiębiorcami poszukującymi środków finansowych na realizację innowacyjnych przedsięwzięć czy wdrożenie własnych lub nabytych nowych technologii oraz uruchomienie produkcji nowych wyrobów. Przygotowując projekt i ubiegając się o wsparcie z programów regionalnych, trzeba ponadto wziąć pod uwagę specyficzne problemy danego województwa. W wielu przypadkach dotowane będą tylko takie projekty, które z punktu widzenia władz wojewódzkich w największym stopniu przyczyniają się do jego rozwoju i rozwiązywania takich problemów. Priorytetowo mogą być traktowane projekty, w wyniku których powstaną nowe miejsca pracy, a także projekty zlokalizowane na obszarach o szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-gospodarczej¹⁴. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż projekty, jakie będzie można realizować przy wsparciu środków unijnych, można podzielić na inwestycyjne oraz badawcze (tabela 2).

¹² Do kategorii MSP zaliczają się te firmy, które zatrudniają do 250 pracowników i ich roczny obrót nie przekracza 50 mln euro i/lub roczny bilans nie przekracza 43 mln euro. W tej grupie małym przedsiębiorcą jest ta firma, której zatrudnienie nie przekracza 50 osób i roczny obrót albo suma aktywów nie przekracza 10 mln euro. Mikroprzedsiębiorstwo definiuje się jako firmę zatrudniającą mniej niż dziesięć osób i której roczny obrót i/lub całkowity bilans nie przekracza 2 mln euro.

¹³ Materiały informacyjne z VI Forum edukacyjnego dla małych i średnich przedsiębiorstw, zorganizowanego przez Polską Agencję Rozwoju i Przedsiębiorczości, Warszawa 18-19 wrzesień 2006 r.

¹⁴ Raport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Fundusze unijne dla województwa małopolskiego na lata 2007-2015, Warszawa 2008.

Tabela 2. Rodzaje i przykłady projektów dofinansowywanych z Unii Europejskiej

Projekty inwestycyjne	Projekty badawcze
<ul style="list-style-type: none"> - budowa i rozbudowa przedsiębiorstwa; - rozszerzenie zakresu działalności przedsiębiorstwa; - realizacja zasadniczych zmian produkcji, procesu produkcyjnego lub zmiana w zakresie świadczenia usług; - nabycie środków trwałych niezbędnych do prowadzenia, unowocześnienia i rozwoju działalności gospodarczej; - dostosowanie wyrobu do wymagań rynkowych; - budowa, rozbudowa lub przebudowa instalacji i urządzeń sprzyjających oszczędności surowców i energii oraz ograniczeniu emisji szkodliwych substancji; - unowocześnienie działalności przez rozwój infrastruktury informatycznej; - dostosowanie standardów w firmach do wymogów norm krajowych i międzynarodowych (certyfikacja wyrobów i usług). 	<ul style="list-style-type: none"> - nabycie wyników prac badawczo-rozwojowych (B+R), praw do własności intelektualnej, w tym patentów, licencji, know-how lub innej nieopatentowanej wiedzy technicznej; - wsparcie uzyskania praw wyłącznych (np. patentów) dla własnych rozwiązań technicznych; - wsparcie inwestycyjne działalności B+R w przedsiębiorstwach; - wsparcie wdrożenia innowacyjnych procesów wytwarzania wyrobów i usług, systemów organizacyjnych i rozwiązań rynkowych, w tym wdrożenie wyników prac B+R; - wsparcie wdrożenia i komercjalizacji innowacyjnych produktów i usług oraz platform produktowo-technologicznych.

Źródło: J. Woźniak, Wsparcie dla przedsiębiorców w latach 2007-2013 w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego, materiały informacyjne, Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego w Krakowie, 2008 r.

Etapy przygotowania, finansowanie i proces realizacji inwestycji

Wykorzystanie środków unijnych do rozwoju firmy to proces długotrwały, do którego powinna się ona przygotować. Pierwszym i jednocześnie najważniejszym krokiem jest przeprowadzenie rzetelnej analizy potrzeb przedsiębiorstwa i zbudowanie strategii firmy, czyli pomysłu na to, jak dane przedsiębiorstwo ma wyglądać i funkcjonować za kilka lat, co powinno zrobić, żeby utrzymać się na rynku i być konkurencyjnym, co jest potrzebne do rozwoju firmy, jaki zakres inwestycji będzie najlepszy, jakie źródło finansowania będzie najkorzystniejsze, skąd wziąć środki własne na niezbędne wydatki, jak długo projekt będzie realizowany, czy firma będzie w stanie utrzymać rezultaty takiego projektu w ciągu kilku kolejnych lat¹⁵?

W takiej sytuacji firma powinna przeprowadzić analizę czynników konkurencyjności przedsiębiorstwa przy wykorzystaniu analizy SWOT, a także analizę pozycji konkurencyjności firmy. Dzięki temu firma pozna swoją pozycję na rynku, jak również będzie wiedziała co powinna zrobić aby móc konkurować cenami, technologią i jakością wytwarzanych produktów. Przedsiębiorca powinien również przeprowadzić analizę finansową projektu, która byłaby poprzedzona rzetelną kalkulacją nakładów inwestycyjnych, potrzebnego poziomu poszczególnych składników kapitału obrotowego, potencjalnych przychodów generowanych w efekcie realizacji projektu, kosztu pozyskanego

¹⁵ B. Tylman, *Jak zdobyć fundusze unijne na nowe inwestycje w przedsiębiorstwie*, „Rzeczpospolita” z 10.06.2008 r.

finansowania projektu i amortyzacji składników projektu. Ocenie rentowności projektu służą wskaźniki jego efektywności. W przypadku przedsiębiorstw zwykle kalkuluje się zaktualizowaną wartość netto projektu (NPV) oraz wewnętrzną stopę zwrotu z inwestycji (IRR)¹⁶.

Podstawowym błędem przedsiębiorców jest traktowanie wsparcia z funduszy unijnych jako nieograniczonej, bezzwrotnej pomocy, która należy się słabym firmom i pozwoli im poprawić złą sytuację finansową. Oczywiście, środki z funduszy stanowią bezzwrotną pomoc, ale ich przyznanie uwarunkowane jest spełnianiem przez przedsiębiorcę wielu kryteriów określonych przez Unię Europejską. W zależności od wybranego programu wsparcia i działania różne będą kryteria oceny inwestycji. Przedsiębiorca, wybierając projekt, na który będzie chciał pozyskać dofinansowanie, powinien najpierw zweryfikować kryteria formalne (które muszą być spełnione w 100%), a następnie kryteria merytoryczne, gdyż w przeciwnym razie wniosek w ogóle nie będzie rozpatrzony. Weryfikacja kryteriów merytorycznych pozwala na ocenę szans projektu i daje nadzieję na zajęcie zadowalającego miejsca na liście rankingowej, skutkującego otrzymaniem dotacji. Należy tu jasno podkreślić, iż najlepsza sytuacja dla przedsiębiorstwa to taka, gdy projekt będący przedmiotem wniosku o dofinansowanie jest odpowiedzią na faktyczne potrzeby przedsiębiorstwa i będzie realizowany niezależnie od wyniku konkursu¹⁷.

Przedsiębiorca powinien pamiętać, że działa tu **zasada dodatkowości i tzw. efekt dźwigni**, bowiem zadaniem środków z programów pomocowych nie jest zastępowanie krajowych funduszy i środków własnych firm, lecz dofinansowanie tych działań, które zwiększą konkurencyjność oraz dobrobyt ekonomiczny i rozwój społeczny zarówno w skali regionu, jak i państwa członkowskiego, a w rezultacie przyczynią się do umocnienia Wspólnoty Europejskiej.

Po wyborze działania, przedsiębiorcy powinni zapoznać się z podstawowymi dokumentami regulującymi zarządzanie funduszami i ich wdrażanie. Pozwala to bowiem poznać zasady funkcjonowania programów pomocowych i główne cele, jakie im przyświecają. Pomocne mogą być również słowniki i dostępne publikacje znajdujące się na stronach internetowych ministerstw, instytucji lub firm konsultingowych. Ponadto istotne jest zapoznanie się z uszczegółowieniem, przygotowywanym dla każdego RPO przez instytucje zarządzające. Zawiera ono informacje dotyczące planowanych działań, typów projektów, beneficjentów upoważnionych do aplikowania, kwalifikowalności kosztów, trybu wyboru projektów oraz dopuszczalnej minimalnej i maksymalnej wartości projektu. O wysokości środków, z jakich firma może skorzystać, decyduje bowiem jej wielkość i rodzaj działalności gospodarczej, a także wielkość samej inwestycji, jaka jest planowana do realizacji. Ponadto przedsiębiorca powinien uwzględnić poziom dofinansowania przedstawiony w mapie pomocy publicznej (tabela 3), różniący się w zależności od województwa, w którym realizowany jest projekt¹⁸.

---

¹⁶ M. Kołtuniak, *Dobry i przemyślany projekt zwiększa szansę na unijne dotacje*, „Rzeczpospolita” z 25.03.2008 r.

¹⁷ K. Garski, *Dotacje też dla dużych, Poradnik dla przedsiębiorców – Fundusze unijne 2007-2013*, „Manager Raport Specjalny” z czerwca 2008 r.

¹⁸ P. Samecki, *Programy Unii Europejskiej dla Polski*, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Warszawa 2004.

Tabela 3. Mapa pomocy publicznej dla firm w latach 2007-2013 – udział pomocy publicznej w kosztach projektu.

Lokalizacja inwestycji	Mikro i małe	Średnie	Duże
Miasto Stołeczne Warszawa mazowieckie (od 1.1.2011)	50%	40%	30%
mazowieckie poza Warszawą dolnośląskie pomorskie śląskie wielkopolskie zachodniopomorskie	60%	50%	40%
kujawsko-pomorskie lubelskie lubuskie łódzkie małopolskie opolskie podkarpackie podlaskie świętokrzyskie warmińsko-mazurskie	70%	60%	50%

Źródło: J. Fulara, Fundusze unijne dla firm, materiały szkoleniowe, Biuro Unii Europejskiej i Programów Publicznych, Łódź 5 czerwca 2008 r.

Podstawowym dokumentem, który będzie podlegał ocenie, jest wniosek i dołączany do niego biznesplan. W zależności od rodzaju projektu, są wymagane również dodatkowe dokumenty tj.: studium wykonalności¹⁹, wypis z dokumentu rejestrowego, kopia statutu wnioskodawcy, kopie dokumentów potwierdzających sytuację finansową wnioskodawcy, informacja o otrzymaniu innej pomocy publicznej lub oświadczenie o braku otrzymania takiej pomocy, mapy i szkice lokalizujące projekt, wyciąg z dokumentacji technicznej, specyfikacja, dokumenty związane z wpływem projektu na środowisko naturalne, oświadczenie o posiadaniu środków niezbędnych do realizacji projektu, oświadczenie o współfinansowaniu projektu przez instytucje mające udział w kosztach projektu itp.²⁰.

We wniosku przedsiębiorca określa cele swojego projektu i jego efekty, a także plan jego wdrożenia, przedstawiony przede wszystkim w harmonogramie rzeczowo-finansowym. Harmonogram przedstawia etapy realizacji projektu, a do każdego z nich przypisany jest postęp rzeczowy (co zostanie zrealizowane) i finansowy inwestycji (ile będzie kosztował dany etap). Kosztorys inwestycji oparty na cenach rynkowych to niezbędny element dokumentacji aplikacyjnej. Po otrzymaniu dotacji przedsiębiorstwo jest zobowiązane do realizacji inwestycji zgodnie z przyjętym harmonogramem i umową o dofinansowanie.

Wysilek wnioskodawcy nie kończy się w momencie zatwierdzenia projektu do realizacji, czyli po zakończeniu procesu oceny projektu, a tym bardziej w momencie złożenia wniosku.

Bardzo ważnym elementem, który wnioskodawca musi zagwarantować, jest trwałość projektu. Zgodnie z ogólnymi założeniami obowiązuje okres pięcioletni. Jednak w wypadku projektów realizowanych przez mikro-, małe i średnie przedsiębiorstwa może on być skrócony do trzech lat. Okres trwałości projektu liczony jest od momentu zakończenia inwestycji.

¹⁹ Zasadniczym celem studium wykonalności, jako narzędzia planowania projektów oraz dokumentu zawierającego elementy wdrażania, jest pokazanie celowości realizacji projektu, w tym jego efektywności ekonomicznej. Wnioskodawca powinien przedstawić, w jaki sposób projekt wpłynie na rozwój i konkurencyjność firmy, czy projekt jest wykonalny pod względem technicznym i finansowym, czy jest ekonomicznie opłacalny i uzasadniony społecznie.

²⁰ P. Gogojewicz, Nowe wytyczne UE w sprawie pomocy regionalnej na lata 2007-2013, „Twoja Firma”, 12.11.2007 r.;

Kolejnym i niezwykle istotnym elementem jest sytuacja finansowa firmy, oceniana głównie na podstawie sprawozdania finansowego (rachunek zysków i strat, bilans). Jest to jedno z ważniejszych kryteriów oceny wniosku. Udowodnienie, że jesteśmy w stanie zrealizować projekt i utrzymać przez cały okres płynność finansową, jest obowiązkiem wnioskodawcy. Ponadto należy wykazać, że projekt jest opłacalny pod względem ekonomicznym, czyli przyszłe dochody uzyskiwane dzięki realizacji projektu pokryją poniesione wydatki²¹.

Jak już wcześniej zostało wspomniane, środki finansowe, które są przekazywane w ramach funduszy strukturalnych, to pomoc bezzwrotna. Płatności na rzecz beneficjentów dokonywane są w walucie krajowej i w oparciu o deklaracje wydatków poniesionych przez beneficjenta. Środki finansowe pochodzące z Unii Europejskiej podlegają takim samym procedurom kontrolnym, jak polskie środki publiczne.

Programy są realizowane w formule $n + 2$ ²², oznaczającej, że realizacja (a także rozliczenie) projektów finansowanych z tych środków, które zostały postawione do dyspozycji państwa otrzymującego pomoc, może następować zarówno w danym roku, jak i w dwu kolejnych latach. Niewykorzystane w tym terminie środki należy zwrócić do budżetu UE. Ponadto wszyscy beneficjenci muszą sfinansować podejmowane przez siebie przedsięwzięcia całkowicie ze środków własnych, ponieważ współfinansowanie ma charakter refinansowania (zwrotu) wcześniej poniesionych i udokumentowanych wydatków. Dopiero po zrealizowaniu przedsięwzięcia i dokonaniu jego formalnego odbioru inwestor może uzyskać dotację ze środków wybranego funduszu, stanowiącą refundację części poniesionych przez niego kosztów – tzw. **kosztów kwalifikowanych**²³. Oznacza to, iż środki finansowe są przekazane dopiero po zakończeniu inwestycji, skontrolowaniu przedłożonych przez beneficjenta dokumentów i stwierdzeniu, że projekt zrealizowano zgodnie z wnioskiem, a dokumentacja finansowa jest prawidłowa.

Sytuacja ta utrudnia lub nawet uniemożliwia uczestnictwo w programach jednostkom słabym ekonomicznie, ale równocześnie zmusza do bardzo starannej oceny projektu przez otrzymującego pomoc. Dla wielu beneficjentów sytuacja taka oznacza utratę płynności finansowej, co utrudnia lub uniemożliwia realizację projektu. Należy więc zidentyfikować i zapewnić zewnętrzne źródła finansowania projektu w odniesieniu do wszystkich kosztów związanych z przygotowaniem i realizacją przedsięwzięcia. Służy do tego **montaż finansowy**. W związku z powyższym potencjalny beneficjent rozpoczyna przygotowania od przeliczenia posiadanych środków własnych oraz od oszacowania całkowitego kosztu przedsięwzięcia. Po określeniu kosztów kwalifikowanych inwestor może ustalić, jaka część wydatków związanych z inwestycją będzie pokryta ze środków wybranego programu. Zestawiając koszty z posiadanymi zasobami własnymi, potencjalny beneficjent określa zapotrzebowanie na zewnętrzne źródła finansowania inwestycji²⁴.

²¹ B. Tylman, *Ile kosztuje firmę zdobycie dotacji*, „Rzeczpospolita” z 17.06.2008 r.;

²² Art. 31 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 r. wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące Funduszy Strukturalnych, DzU WE nr OJ L 161 z 1999 r.

²³ Koszty, których poniesienie jest merytorycznie uzasadnione oraz które spełniają kryteria zasadności wyznaczone przez Instytucje Zarządzającą. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa warunkiem uznania wydatku za kwalifikowany jest spełnienie następujących kryteriów: został on poniesiony w ramach projektu realizowanego z odpowiedniego funduszu strukturalnego, jest niezbędny dla realizacji projektu, jest racjonalny, jest rzetelnie udokumentowany i możliwy do zweryfikowania, jest spójny z obowiązującymi przepisami, w szczególności z Ustawą Prawo Zamówień Publicznych.

²⁴ A. Poniatowski, *Bankowe źródła finansowania projektu*, „Nowe Życie Gospodarcze” 2005, nr 9.

Tabela 4. Tabela montażu finansowego w ramach programów unijnych

całkowity koszt projektu	koszty niekwalifikowane	wkład własny beneficjenta	środki własne beneficjenta
	koszty kwalifikowane		wkład rzeczowy
		dofinansowanie z Unii Europejskiej	
		dofinansowanie z budżetu państwa	

Źródło: A. Poniatowski, *Bankowe źródła finansowania projektu*, „Nowe Życie Gospodarcze” 2005, nr 9.

W polskich realiach gospodarczych poprzednie lata pokazały, że znaczący udział środków własnych okazywał się często poważnym utrudnieniem, a w niektórych przypadkach przeszkodą nie do pokonania. W takiej sytuacji niezbędne było krótkoterminowe finansowanie w kwocie przewidywanej dotacji²⁵, co pociągało za sobą konieczność zaangażowania banków w finansowanie inwestycji realizowanych w ramach programów unijnych. Przy ubieganiu się o dotację podstawowym wymogiem programów unijnych jest przedstawienie przez beneficjenta promesy kredytowej wystawionej przez bank. Stanowi ona deklarację udzielenia kredytu z przeznaczeniem na pokrycie kosztów realizacji projektu po podpisaniu umowy o dofinansowanie projektu ze środków unijnych. Ma ona uwiarygodnić montaż finansowy zgłaszanego przez wnioskodawcę projektu poprzez wskazanie pewnych źródeł jego finansowania. Proces uzyskania kredytu poprzez złożenie przez klienta w wybranym oddziale banku wniosku kredytowego wraz z wymaganą podstawową dokumentacją oraz projektem przedsięwzięcia został przedstawiony na rysunku 1²⁶.

W przypadku, gdy bank odmawia udzielenia pomocy, przedsiębiorca może postarać się o wsparcie z Funduszu Poręczeń Unijnych obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Poręczenia i gwarancje udzielane są wykonawcy przedsięwzięcia będącego beneficjentem środków unijnych na zabezpieczenie kredytu bankowego lub emisji obligacji finansujących wkład własny oraz nakłady podlegające refinansowaniu z UE. Poręczenia i gwarancje udzielane są także przedsiębiorcom, którzy uczestniczą w realizacji przedsięwzięcia współfinansowanego z UE jako wykonawcy i podwykonawcy zawartych umów, np. firmom budowlanym i projektowym. Z pomocy FPU mogą korzystać wszystkie podmioty realizujące przedsięwzięcia z udziałem środków unijnych.

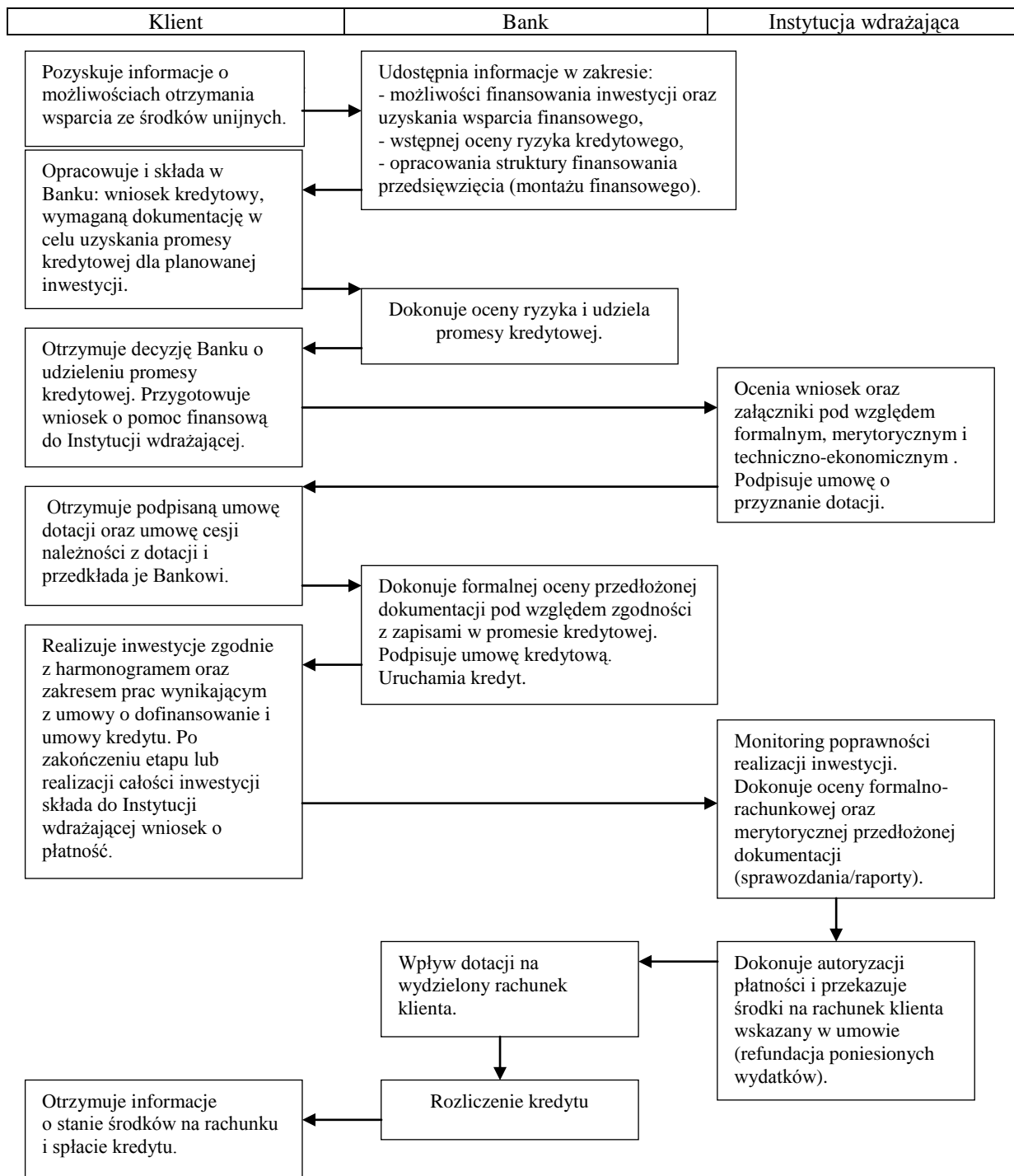
Dzięki uzyskanemu poręczeniu otrzymują one dostęp do finansowania projektów przy braku wystarczających zabezpieczeń oraz możliwość ustanowienia wiarygodnego i pewnego zabezpieczenia do 80% wartości kredytu. Uzyskują dostęp do kredytowania, pomimo krótkiej historii kredytowej i posiadaniu aktywów o małej wartości, nieakceptowanych jako wiarygodne zabezpieczenie kredytu²⁷.

²⁵ S. Sarba, *Montaż finansowy projektów unijnych – jak sfinansować unijną pomoc*, „Forbes” z maja 2008 r.

²⁶ E. Rutczyńska, *O czym musi pamiętać przedsiębiorca, aby otrzymać unijne dofinansowanie*, „Rzeczpospolita” z 12.06.2007 r.

²⁷ M. Kołtuniak, *Jak przygotować przedsiębiorstwo do ubiegania się o wsparcie z UE*, „Rzeczpospolita” z 25.03.2008 r.

Rysunek 1. Proces udzielania kredytu na finansowanie inwestycji w ramach programów unijnych

Źródło: Opracowanie własne.

Wykorzystanie środków unijnych w finansowaniu inwestycji w przedsiębiorstwach

W starej perspektywie finansowej na lata 2004-2006 fundusze strukturalne cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród przedsiębiorców. Zrealizowane projekty pozwoliły na rozbudowę wielu firm, unowocześnienie produkcji poprzez zakup maszyn i wykorzystanie nowych technologii, a także zwiększenie mocy produkcyjnych. Ponadto wiele z nich zapewniło wzrost przychodów

beneficjenta, stworzyło wiele dodatkowych miejsc pracy i dało perspektywę rozwinięcia współpracy z kooperantami i jednostkami naukowo-badawczymi²⁸.

Przykładów takich inwestycji jest wiele. Jednym z nich jest dofinansowanie zakupu prasy automatycznego wykrawania oraz specjalistycznego oprogramowania i licencji w przedsiębiorstwie produkcyjno-handlowo-usługowym na terenie Małopolski, które specjalizuje się w wyposażaniu obiektów gastronomicznych, produkcji mebli drewnianych i nierdzewnych dla gastronomii. Firma złożyła wniosek na kwotę 380 tys. zł. Zakup maszyny pozwolił na rozszerzenie asortymentu oferowanego przez przedsiębiorstwo, dostosowanie się firmy do potrzeb klientów, przyspieszenie i usprawnienie procesu produkcyjnego. Inwestycja pozwoliła na lepszą organizację czasu pracy, obniżkę kosztów wytwarzania i cen wyrobów gotowych. Realizacja projektu zwiększyła przewagę konkurencyjną firmy. Inne firmy z branży posiadają maszyny starszego typu, mniej precyzyjne, o niższej wydajności. Głównym celem projektu był wzrost konkurencyjności, jakości i efektywności ekonomicznej firmy. Dzięki zakupowi prasy automatycznego wykrawania rozwiązane zostały problemy przedsiębiorstwa z zamawianiem wykrawania blach - usługi niezbędnej w realizacji głównego kanału sprzedaży firmy, tj. produkcji mebli nierdzewnych. Firma zwiększyła swoją sprzedaż, obniżyły się jednostkowe koszty wytwarzania, wyeliminowane zostały koszty usług obcych, a w konsekwencji zmniejszyły się ceny gotowych wyrobów. Efektem tego był wzrost dochodów o 30%. Inwestycja spowodowała także wzrost zatrudnienia. Wdrożenie projektu służyło realizacji długofalowej strategii rozwoju przedsiębiorstwa, która zakłada utworzenie silnego w skali regionu podmiotu oferującego usługi wysokiej jakości²⁹.

Drugim przykładem wykorzystania finansowania z UE jest rozbudowa zakładu przez firmę produkującą opakowania, która złożyła wniosek na 10 mln zł w ramach sektorowego programu operacyjnego Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw. Oprócz linii do produkcji butelek firma zdecydowała się uruchomić linię do recyklingu odpadów plastikowych, co wskazało we wniosku związek projektu z ochroną środowiska. Dodatkowo wykorzystując opatentowanie wzorów swoich wyrobów, firma spełniła kryterium innowacyjności³⁰.

Kolejną dobrą praktyką jest inwestycja przedsiębiorstwa działającego na runku usług motoryzacyjnych – usługi z zakresu kontroli, selekcji oraz naprawy komponentów dla przemysłu motoryzacyjnego. Po uzyskaniu nowych klientów, firma zdecydowała się na zakup nowych urządzeń do parku maszynowego w celu wykonywania większej liczby zleceń oraz stworzenia zaplecza administracyjnego. Złożono zatem wniosek na kwotę ponad 156 tys. zł. Dzięki wsparciu z UE zakupiono specjalistyczne narzędzia i wózek widłowy, służący do szybszego i sprawniejszego transportu komponentów dostarczanych firmie. Drugim etapem procesu inwestycyjnego było stworzenie zaplecza administracyjnego. Cele przedsięwzięcia, jakie udało się zrealizować to wzrost konkurencyjności firmy przez poprawę obsługi klientów, pozyskanie nowych klientów oraz wzrost jakości wykonywanych zleceń. Realizacja projektu przyczyniła się do zmniejszenia kosztów prowadzenia działalności i wzrostu dochodów o 35%³¹.

Po zdobyciu doświadczenia w poprzednich latach przedsiębiorcy już od początku uruchomienia programów w ramach NSRO 2007-2013 złożyli blisko 10 tys. wniosków na kwotę dofinansowania (w części UE) ponad 7,6 mld zł. Wzrost ten przełożył się na proces zawierania umów z beneficjentami poszczególnych programów operacyjnych. Ich wartość na koniec kwietnia 2008 r. wyniosła 1,4 mld zł. Natomiast wartość wydatków wykazanych przez beneficjentów we wnioskach o płatność i uznanych za kwalifikowalne wyniosła 10,9 mln zł (w części UE)³².

Małopolska jest jednym z pięciu pierwszych regionów, który zakończył negocjacje z Komisją Europejską na temat Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) podpisanego przez komisarz

²⁸ O. Gajda, *Trzeba się solidnie przygotować do walki o unijne pieniądze*, „Rzeczpospolita” z 17.07.2007 r.

²⁹ K. Garski, *Dotacje też dla dużych, Poradnik dla przedsiębiorców – Fundusze unijne 2007-2013*, „Manager Raport Specjalny” z czerwca 2008 r.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ B. Tylman, *Jak zdobyć fundusze unijne na nowe inwestycje w przedsiębiorstwie*, „Rzeczpospolita” z 10.06.2008 r.

³² *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.

Danutę Hübner już 6 września 2007 roku. Małopolski Regionalny Program Operacyjny to szansa zarówno dla Krakowa, jak i wielu mniejszych miasteczek i wsi w regionie. Zarząd województwa w planach rozwojowych regionu wskazał na konieczność zrównania szans, dążenie do wszechstronnego rozwoju i budowania nowoczesnej gospodarki. Ma on być realizowany poprzez inwestycje infrastrukturalne wzmacniające konkurencyjność, wspieranie innowacyjności i społeczeństwa informacyjnego oraz poprawę stanu środowiska naturalnego i kulturowego. Dlatego też głównym celem jaki został postawiony przedsiębiorcom starającym się o dotacje w ramach RPO na lata 2007-2013 (MRPO), jest tworzenie warunków dla wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

W najbliższych latach do województwa małopolskiego trafi 2 583,72 mln euro. Wartość dofinansowania unijnego obejmująca środki w ramach Narodowej Strategii Spójności oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich szacowana jest na 2 152,84 mln euro, a udział środków krajowych na 430,88 mln euro.

W związku z powyższym przewiduje się wykonanie wielu inwestycji. W ramach opisanego powyżej PO Innowacyjna Gospodarka będą finansowane m.in.³³:

- Rozwój Krakowskiego Parku Technologicznego w kierunku utworzenia klastra technologii informacyjnej – wartość projektu 25 mln euro;
- Miasteczko multimedialne – wartość projektu 28 mln euro;
- Rozbudowa Jagiellońskiego Parku i Inkubatora Technologii – Life Science – wartość projektu 20,6 mln euro;
- Turystyczny szlak żeglugi śródlądowej na rzece Wiśle w rejonie Krakowa i okolic – wartość projektu 11,2 mln euro;
- udostępnienie zabytkowych wykopalisk kopalni soli w Wieliczce z wykorzystaniem odnowionego średniowiecznego szybu Regis – wartość projektu 20,5 mln euro;
- Akademickie Centrum Materiałów i Nanotechnologii – wartość projektu 25 mln euro;
- nowe technologie informacyjne dla elektronicznej gospodarki i społeczeństwa informacyjnego – wartość projektu 10,1 mln euro;
- Małopolskie Centrum Biotechnologii – wartość projektu 25 mln euro.

To tylko niektóre z planowanych inwestycji. Trzeba pamiętać, że Małopolska otrzyma z UE 315 mln euro na realizację mniejszych inwestycji w ramach MRPO, co pozwoli na pokrycie przede wszystkim wydatków MSP.

Zakończenie

Współfinansowanie realizacji projektu przy pomocy środków z UE wiąże się z wieloma korzyściami. Pierwszą z nich jest fakt, iż dotacje stanowią dodatkowe źródło finansowania dla przedsiębiorstw, które pozwala im na realizację inwestycji po znacznie niższym koszcie niż w przypadku korzystania z innych źródeł (np. kredytu). Dotacja pozwala zrealizować inwestycję szybciej, wykorzystać nowocześniejsze technologie, na które przy wyłącznym wkładzie własnym przedsiębiorstwo często nie mogłoby sobie pozwolić, stworzyć nowe miejsca pracy. Ponadto środki z funduszy strukturalnych mają bardzo pozytywny wpływ na rozwój przedsiębiorstwa oraz na poprawienie jego konkurencyjności na rynku. Dzięki nim firmy mogą stać się bardziej innowacyjne. Istotne jest również to, że zakres pomocy jest bardzo szeroki. Przedsiębiorstwo może starać się o dofinansowanie projektów z różnych dziedzin, od kupna środków trwałych, przez zakup gruntów czy wartości niematerialnych i prawnych, do korzystania z usług doradczych. Dlatego tak ważne jest efektywne wykorzystanie środków finansowych z UE, które zostały przyznane Polsce na lata 2007-2013 i głębokie zaangażowanie się wielu instytucji w proces ich absorpcji³⁴. Jest to możliwe po zapoznaniu się z wyżej opisanymi celami różnych programów unijnych dostępnych dla przedsiębiorców, etapami przygotowania do realizacji projektu i składania wniosku o dofinansowanie, a także po zrozumieniu zasad finansowania inwestycji z przyznanej pomocy unijnej. Reasumując, należy stwierdzić, że mimo iż procedura konkursowa wiąże się z pewnym ryzykiem,

³³ Raport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Fundusze unijne dla województwa małopolskiego w latach 2007-2015, czerwiec 2008.

³⁴ Fundusze strukturalne w Polsce, opracowanie Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2007.

a przygotowanie samego wniosku wymaga wysiłku i absorbuje czas wielu pracowników, to i tak warto sięgać po środki z funduszy unijnych. Przyczyniają się one bowiem do rozwoju samej firmy, a przez to do wzrostu polskiej gospodarki.

Literatura

Książki:

- Anusz J., Kotlewski D., *Jak pozyskiwać środki finansowe z funduszy unijnych*, Tomaszów Mazowiecki 2004.
- Nowak B., *Nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej 2007–2013*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Warszawa 2006.
- Samecki P., *Programy Unii Europejskiej dla Polski*, Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce, Warszawa 2004.
- Schimanek T., *Wybrane aspekty bezzwrotnej pomocy zagranicznej dla Polski*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2006.

Czasopisma:

- Gajda O., *Trzeba się solidnie przygotować do walki o unijne pieniądze*, „Rzeczpospolita” z 17.07.2007 r.
- Gajda O., *Fundusze unijne dla przedsiębiorstw*, „Rzeczpospolita” z 17.07.2007 r.
- Garski K., *Dotacje też dla dużych, Poradnik dla przedsiębiorców – Fundusze unijne 2007-2013*, „Manager Raport Specjalny” z czerwca 2008 r.
- Gogojewicz P., *Nowe wytyczne UE w sprawie pomocy regionalnej na lata 2007-2013*, „Twoja Firma” z 12.11.2007 r.
- Kołtuniak M., *Mały i duży biznes może liczyć na wsparcie z funduszy strukturalnych*, „Rzeczpospolita” z kwietnia 2008 r.
- Kołtuniak M., *Jak przygotować przedsiębiorstwo do ubiegania się o wsparcie z UE*, „Rzeczpospolita” z 25.03.2008 r.
- Kołtuniak M., *Dobry i przemyślany projekt zwiększa szansę na unijne dotacje*, „Rzeczpospolita” z 25.03.2008 r.
- Lukoszek K., *Kilka rad dla przedsiębiorcy myślącego o dotacji unijnej*, „Finanse Wirtualna Polska” z 15.05.2008 r.
- Poniatowski A., *Bankowe źródła finansowania projektu*, „Nowe Życie Gospodarcze” 2005, nr 9.
- Rutczyńska E., *O czym musi pamiętać przedsiębiorca, aby otrzymać unijne dofinansowanie*, „Rzeczpospolita” z 12.06.2007 r.
- Sarba S., *Montaż finansowy projektów unijnych – jak sfinansować unijną pomoc*, „Forbes” z maja 2008 r.
- Tylman B., *Jak zdobyć fundusze unijne na nowe inwestycje w przedsiębiorstwie*, „Rzeczpospolita” z 10.06.2008 r.
- Tylman B., *Ile kosztuje firmę zdobycie dotacji*, „Rzeczpospolita” z 17.06.2008 r.

Akty prawne:

- Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2007.
- Rozporządzenie Rady nr 1260 z 21 czerwca 1999 r. wprowadzające ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, DzU WE nr OJ L 161 z 1999 r.

Raporty i materiały informacyjne:

- Materiały informacyjne z VI Forum edukacyjnego dla małych i średnich przedsiębiorstw zorganizowanego przez Polską Agencję Rozwoju i Przedsiębiorczości, Warszawa 18-19 wrzesień 2006 r.

- Raport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Wykorzystanie ZPORR w województwie małopolskim w okresie 2004-2006, stan na dzień 30 kwietnia 2008 r.*
- Raport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Fundusze unijne dla województwa małopolskiego na lata 2007-2015, Warszawa 2008.*
- Fundusze strukturalne w Polsce, opracowanie Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, Warszawa 2006.*
- Znaczenie funduszy pomocowych Unii Europejskiej dla Polski, zbiór referatów, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 2005.*
- Becla M., Zima T., *Doświadczenia europejskie – jak w Unii finansuje się innowacje?*, PNO Consultants, 2008.
- Czyż P., *Przewidywane formy wsparcia dla przedsiębiorców na lata 2007-2013 – województwo małopolskie*, Raport Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, 2007.
- Sepioł J., *Wykorzystanie Funduszy Europejskich – Polska na tle kraju. Materiały informacyjne*, Urząd Marszałkowski w Krakowie, 2008.
- Woźniak J., *Wsparcie dla przedsiębiorców w latach 2007-2013 w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Materiały informacyjne*, Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego w Krakowie, 2008.